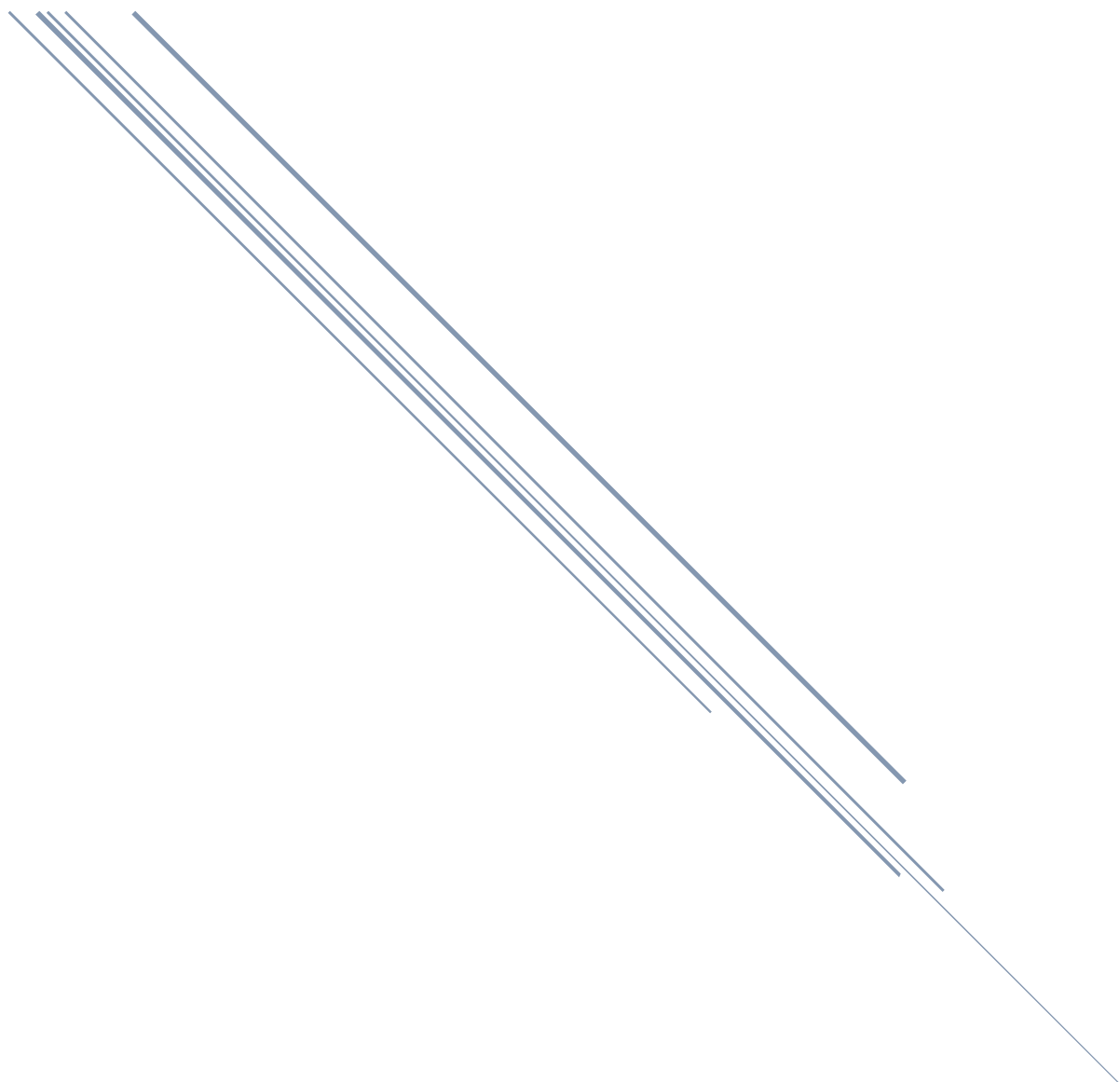

איכה

פירוש שירה התבוננות

יצחק לאווי
בין המצרים תשע"ה

תוכן עניינים

2.....	אלפא ביתא
2.....	איכה
3.....	סדר האלף בית
6.....	עמודיה שבעה
8.....	יסודות הפירוש
9.....	איכה ישבה
9.....	איכה
11.....	תולדות כל האיכה
16.....	ישבה
17.....	בדד
20.....	העיר
23.....	בכה תבכה בלילה
24.....	זוהרא חדתא דרוש הציפורים

אלפא ביתא

איכה

אהוב יקר,

עשיתי לך רשימה ממוספרת אלפביתית של כל הדברים שיש לי להגיד לך:

- א. איכה?
- ב. איכה?
- ג. איכה?
- ד. איכה?
- ה. איכה?
- ו. איכה?
- ז. איכה?
- ח. איכה?
- ט. איכה?
- י. איכה?
- כ. איכה?
- ל. איכה?
- מ. איכה?
- נ. איכה?
- ס. איכה?
- ע. איכה?
- פ. איכה?
- צ. איכה?
- ק. איכה?
- ר. איכה?
- ש. איכה?
- ת. איכה?

סדר האלף בית

אמרו (ברכות ד, ב) כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, מאי טעמא אילימא משום דאתיא באלף בית וכו'. הרי דכתיבת מזמור בסדר אלף בית הוא טעם מספיק שיהיה לפרק חשיבות שהאומרה יהיה בן עולם הבא. ויש לבאר מעלת הכתיבה בסדר זה.

שיש בכתב תוכן וצורה, הצורה הוא סדר הכתיבה, וכל הבא לכתוב משהו צריך לכתוב אותו בסדר כלשהו. יש מי שכותב בסדר פרוזאי שכלי, כותב את ההנחות ואחריהם המסקנות הנובעות מהם, מתחיל מן הקודם שכלית והולך אל המאוחר שכלית. כותב את השאלה ואחריה את התשובה. ויש כותב בסדר פדגוגי, מתחיל במה שנקל לקורא להבין ומתקדם אל מקומות מסובכים יותר. ויש כותב בסדר כרונולוגי, מספר את הסיפור כפי שקרה בסדר הזמנים. ויש כותב בסדר דרמטי, משתמש באמצעים דרמטיים לגרום לקורא להתרגש או להתעורר למטרה מסוימת. ויש כותב שירה בחרוזים או במשקל, שוקל את משקל המילים והשורות שיחרזו זה עם זה, וכך יש עוד סדרים רבים מספור.

כל סדרים אלה הם שכליים, מתייחסים למטרה מסוימת ומתאימים אל כוונה מסוימת. שהרוצה בדרמה ישתמש בצורות דרמטיות והרוצה בסדר ישתמש בצורות אקדמאיות וכו'. אבל יש מי שאינו רוצה כלום. הוא רוצה רק לבטא את עומק כאב ליבו, ואינו מוצא שום סדר או סגנון בעולם שייטן ביטוי לאותו עומק ולאותו כאב. באופן כללי אז הוא מתחיל לכתוב שירה, סדר שבו בנין הצורה מבטא מה שהמילים לא יוכלו לבטא, שבו הרווח הלבן שבין האותיות מבנה השורות קול צלילי התנועות צועק את מה ששום מילים לא יכולים לתרגם. אבל יש שגם זה אינו מספיק, כי גם למבני שירה יש משמעות מסוימת וכבר הבינו בני אדם כי זה בנין שמח וזה בנין עצוב וכדומה, והוא צריך להגיד משהו שעוד לא נברא לו ביטוי בעולם כלל. ואז הוא מתחיל פשוט עם סדר האלף בית, מן אלף ועד תיו.

***

והנה יש לנו לפרש מהו הסדר המיוחד באותיות הא"ב. ונאמר כי כשמנסים לומר משהו, כשמדובר במשהו מוגבל מוגדר אנו יודעים היכן להתחיל והיכן לסיים. אבל יש שרוצים לבטא עומק נפלא שאינו יכול להיות מוגבל ומוגדר בשום דבר, שמרגישים שכל העולם כולו אינו כדאי, שהעולם כולו אינו מספיק לבטא את העומק הזה. אז אין ברירה אלא ליקח איזה סדר וגבול שלכאורה אינו שייך כאן כלל, היינו שהוא גבול בהחלטה לבד, ובו כותבים.

הרבי מקאצק אמר טעם על שנסדר הוידוי בסדר אלף בית אשמנו בגדנו וכו', שאם לא היינו מגיעים לסוף האותיות לא היינו יודעים איפה לסיים. והן הדברים, שכאשר אין שום סדר או התחלה או סוף לעומק הכאב שרוצים לבטא, אין אנו יכולים אלא לקחת סדר אלף בית, הסדר השרירותי שבהם נסדרו האותיות לפחות כך יהיה בפועל התחלה וסוף לשורות שלנו.

***

יתירה מזו, יש בסדר האלפביתי סוד שמכוון בדיוק אל הענין הזה. אמרו בספר יצירה שהעולם נברא בכ"ב אותיות. משמעות הדבר כי כאשר אנחנו מנסים לפרק את העולם למעשה בראשית שלו, למצוא את היסוד שממנו מתחיל הכל ושעליו נסדרים כל הקטגוריות, כאשר מדובר בתודעה שלנו הנבנית ממילים ומשפטים, אנחנו מגיעים אל עשרים ושתים אותיות יסוד. שהם הרכיבים הראשוניים של השפה, של מה שמרכיב את תודעת העולם אצלנו. לסדר זה אין הגבלה אלא יצירת הטבע שקבע עשרים ושתים אותיות אלה בפה. והם כל הנמצא. כאשר רוצים אנחנו לבכות שמים וארץ יצירה כולה על חורבנו, אין לנו דרך עמוקה ומדויקת לעשות את זה יותר מסדר עשרים ושתים אותיות. שהרכיבים האטומיים של היצירה כולה בסדרם יצחקו.

איתא שרבי אלעזר הקליר התלבט איך לסדר את פיוטיו, והראו לו מן השמים כי המלאכים משוררים בסדר אלף בית. וכך סידר את רוב פיוטיו. וכך אנחנו רואים בספרות המרכבה איך כל העליות להיכלות המלאכים ושירים הנכספים שלהם הם באלף בית כפול ומשולש. כי זה הסדר הכי בסיסי של היצירה. ועל אותו סדר קוננו את הקינה הזאת.

***

בהגיענו אל העומק הזה אנחנו מוצאים גם את עומק הנחמה. אמר הרבי מקאצק שראה ירמיהו איך הכל חרב ולא נשאר כלום, התנחם באותיות התורה וכך סידר איכה. משמעות הדבר כפי שמסופר על הבעל שם טוב בנסיעתו לארץ ישראל, באמצע הים הסוער, שהגיע אל קטנות כזאת ששכח את כל דעתו ולא ידע שום מילה מכל התורה והתפלה שהיו כל חכמת חייו. התאזר ושאל למלווהו שיזכיר לו את אותיות האלף בית. וכך התחילו לצעוק פשוט אלף בית גימל דלת, עד שבכוח האותיות האלה חזרו אליו כל מדרגותיו. כי יש זמן שלא נשאר לנו כלום מכל הבניינים המפוארים מכל השורות המסודרות המשפטים המורכבים הפרקים הארוכים שאנחנו מסדרים בתודעה, ואין לנו אלא היסודות הכי ראשוניים, עשרים ושתים אותיות. והלא הם העיקר והיסוד כי בלעדיהם אין כלום וכל הנמצא אינו אלא יסודות אלה. נמצא שכחת המשפטים מחזיר אותנו אל אמת המילים ושכחת המילים מחזירה אותנו אל אמת האותיות ושכחת האותיות מחזירה אותנו אל אמת האל.

אמר ילד אחד, איני יודע להתפלל, אני יודע רק את האותיות, אגיד אלף בית גימל פעם אחרי פעם, ואתה השם ומלאכך הטהורים תצרפו כבר את האותיות האלה אל המילים ואל התפילות הנצרכות על הכל. ובפירוש אמר הבעל שם טוב שיבקש מהאותיות עצמם, היינו מסודר אלוה שבהם (לשון הדגל מחנה אפרים).

***

יש כותב כי יש לו רעיון ומחפש לו מילים, ויש שנסתמו לו שערי רעיון, מתחיל הוא להשתעשע באותיות, לגלגל צירופי מילים לראות לאן יובילו אותו. יש רעיון מוליד מילים ויש מילים מולידות רעיון. לשון מדברת גדולות הלשון יודעת לעתים להמציא גדולות יותר מאשר המוח. הקובע לעצמו צורה מסוימת לכתיבה כמו סדר אלפביתי הוא אומר לי אין דעת, מוסר אני את דעתי ללשוני, אתחיל לחשוב מאלף, אראה לאן אפשר לגלגל אותו, לבית, ואיך הולכים שניהם יחדו, ואיך יתהפכו לצד שלישי, גימל דלת, וכך האותיות בחיכוכם מולידים חום, מולידים רעיונות עמוקים משהלב יכול לחשוב.

במובן מסוים זהו מציאות של חורבן. אמרו תלמידי המגיד כי זהו ההבדל בין מדרגת משה רבינו למדרגת שאר הנביאים. כי משה היה בעלה דמטרוניתא, היה דעתו שולט על הדיבור. למקום אשר ציווה דעתו לשם הלכו אותיותיו. אבל שאר הנביאים נשלטים על ידי הדיבור, צריכים הם להשתעבד לאותיות ולתת להם להוביל את

תודעתם אל הנבואה, כאשר אמר דוד רוח ה' דיבר בי ומילתו על לשוני. נמצא מדרגה עליונה הוא כאשר הדעת מוביל את המילים, שהרי זו המצב שאנחנו מכנים בדרך כלל בדעת. מדרגה תחתונה הוא שמילים מובילים את הדעת, שהרי כאשר אין זה אצל נביא אנחנו קוראים לזה משוגע, שיכורת ולא מיין. וכך דרך שאר הנביאים משוגע הנביא איש הרוח. נותן הוא לרוח שבפיו להוביל אותו כדבר השם.

***

כ"ב אותיות מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. שירת הנבראים באותיות שהוטבעו בהם מלמטה למעלה, עשרה מאמרות שבהם נברא העולם מלמעלה למטה. הולכים הנבראים ומכינים כלי האותיות ובהם נושבת רוח השם דברי הנבואה היינו האותיות שאנחנו אומרים שבהם יצר הבורא את היצירות כולם. כל עומק ממטה למעלה מגלה עומק כנגדו מלמעלה למטה. יורדת שכינה וחותרת על השיר שכתבו הנבראים היינו היא עצמה בשבילה.

כאשר האות העולה מלמטה פוגשת את האות היורד למעלה הרי זה שמחת חתן וכלה. וכאשר תאמר, יש בי צער עמוק בלב ואין לו איך לבטא אותו, רבות אנחותי ולבי דבוי ואין מי שידבר עבורי. והנה מצא את הנביא ובפיו מגילת ספר יורד מן השמים ועליהם כתובים בדיוק אותם כאבים ואותם צרות שלא מצאתי להם פה. כמה תשמח, בתוך עומק הצער והכאב, על כי נמצאה הפה לאבל שאין לו פה, על כי כבר מימי קדם בתורה שקדמה לבריאה נכתבו קינות בדיוק על הצער שלי היום. ישקני מנשיקות פיהו.

***

בכתבי האר"י ידוע שכ"ב אותיות הם טיפת הייחוד שמהם נוצר עולם הוולד. אלו אותיות הקינה אשר בהם טיפת יחוד שבו נולד יחוד הגאולה. כאשר הזרע נרקב ומתפורר לרכיביו יכול הוא להוליד חיים חדשים.

עמודיה שבעה

איכה

איכה

אני

אותי

אף כי

איכה

לכור

(ויקרא כו, יח) ויספתי ליסרה אתכם שבע על חטאתיכם אתם עברתם לפני שבע עבירות בואו וקבלו עליכם שבע פורעניות, אתם עברתם לפני שבע עבירות, הרי ירמיה בא מקונן עליכם קינות שהוא שבע אלפא ביתין איכה. (איכה רבה פתיחתא כז).

שבע פעמים אלף בית קונן שבע על חטאתיכם.

שבעה אלה מתחלקים שלש כנגד שלש, בסיפורים של רז"ל שתחלה כתב שלש אלפא ביתות איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם, והוסיף עליהם דברים רבים כהמה שלש אלפא ביתות אני הגבר .

חצבה עמודיה שבעה מידות שהם נברא בעולם, ממילא נסדרו שלש איכה הם חג"ת, ושלש שנוספו עליהם כהנה הם נה"י השתקפותם למטה, והשביעית שכינת עולם. שאינה על הסדר שהרי מסודה אמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל יש בה כ"ב פסוקים כל אחד מכוון נגד אות ואין הסדר נמצא בה אלא בלב הצופים.

(והושמו כפילות הא"ב השניים בין השני לשלישי שבמערכה ראשונה, נמצא חסד גבורה נה"י תפארת מלכות. הוא פגם נה"י שאינם במקומם וכן איכה השלישית נאמר על יאשיהו לפ"ד רז"ל והיה בזמן אחר)

סך כולם קד"ם פסוקים, וע"ז מסיים חדש ימינו כקד"ם. והוא בחי' ריבוע שם ב"ן כנודע שהוא בחי' המל' דחכמה דמל' [לפי דרושי רפ"ח]. ולפיכך כופלים פסוק אחרון השיבנו הם להשלים אותם לקמ"ה פסוקים והנה קמ"ה אלומתי.

וכמו התורה יש בה ה' ספרים ומתחלקים גם לז' בהתחלק במדבר לג' שויהי בנסוע ספר בפני עצמו, כן המגילה הזאת יש בה ה' פרקים ומתחלק לז' אלפא ביתות.

***

סדר שבעת הקינות בפשטותו: שלש איכות צעקות גדולת איך היה כדבר הזה. משלשה נקודות מבט עיקריות: איכה ישבה מדברת העיר ירושלים, איכה יעיב מדברת צער האלוהות עצמה, איכה יועם צער בני ציון היקרים. אני הגבר רפלקציה אישית על שלש אלה, חשבון נפשו עם נפשו ודברי תשובה. זכור השם מסיים בתפלה ישירה עד השיבנו.

וכך תסדר אותם במידות שלמעלה, איכה ישבה איך חסד השם על העיר נהפכה, איכה יעיב עוצם יד הגבורה שנגעה באותה חסד, איכה יועם תפארת ישראל בני ציון שנדקר לבם. ועליהם זכרונות אני הגבר, ושוב תפלה מידת המלכות זכור השם.

יסודות הפירוש

שלשה עקרונות לפירוש: הקשבה, נחמה, ושפת הקודש.

הקשבה כיצד, שאין רצוני בהתחלה אלא להקשיב אל מילות הספר, אל הצלילים שלהם אל התנועות שלהם אל הקולות שלהם אל המקצב שלהם, ומה שאשמע בקול הברותיהם אותיותיהם נקודתיהם טעמיהם והשמות היוצאים מהם לרשום עלי ספר בתרגום לשפתי ובכל לשון שאתה שומע, אם בכתב ישר אם בשירה אם ברשימה מהורהרת, כל שתבטא את ששמעתי בהקשבה זו.

נחמה כיצד, שכן קיבלנו, (מגילה יג, ב) אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה, אמר ר' נחמיה באיכה רבה (א, כא) אף על פי שקללן ירמיה באלפא ביתין איכה, הקדים ישעיה ורפאן על כל פסוק ופסוק עד תבא כל רעתם לפניך (ופירוטו שם א, כג ויובא כל אחד במקומו). וכל הבטחות ונחמות דישראל בהני קללות כתיבי (זו"ח כי תבוא צז, ב). ואב להם מה שאמרו (תענית ל, ב) שוש איתה משוש כל המתאבלים עליה שכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ואמרו (ברכות ד, ב) לא נאמר נו"ן באשרי - מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל, דכתיב: נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל. במערבא מתרצי לה הכי: נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל. כלומר באותו מקום שבו נאמרה הנפילה המוחלטת שם נמצאה הנחמה נפלה ולא תוסיף לנפול עוד, ובזוהר (ויקרא ו, א) ביארו שלא תוסיף לחזור ולקום עוד בכוחות עצמה אלא קוב"ה בעצמו יבוא אליה ויוקים לה. ולזה מצאתי לחפש איתך גנוזה הנחמה בתוך עומק הקינה, ובדרך זו הלך רמ"ד ואלי בפירושו לאיכה.

לשון הקודש כיצד. שכן השפה בנויה מהקשרים ומרקמת בתוכה רבדים רבדים של הבנה ושל הקשרים, כאשר כל שפה מבטאת את ההוי ואת החיים ואת הקשרים הסמויים בין מושגים אותיות ודברים של דובריה. מי שנכנסו יותר מכולם אל רבדי שפת העברית לשון הקודש הם בעלי חכמת הקודש חכמת הקבלה אשר הושרשו אדניה מן היום הראשון על סתרי השפה, ובכך הם מצליחים לבטא דרך מילותיהם משליהם ומליצותיהם עמקי עמקים הגנוזים בשפת הקודש, עד שהסוד הוא הוא עומק הפשט הכי פשוט של האותיות והמילים. ואל דרשנות האותיות והמילים האלה נתכוון בפירוש על דרך שפת הקודש ובנבכי הסוד, עתי בשפת הקודש ועתים בלשון הזוהר.

איכה
ישבה בְּדָד
הָעִיר רַבַּתִּי עִם
הִיְתָה כְּאֶלְמָנָה
רַבַּתִּי בְּגוֹיִם
שָׁרְתִי בְּמַדִּינֹת
הִיְתָה לְמָס:

איכה

זו המילה הראשונה בספר זה. והיא כוללת כל הספר. כשם שהאלף כוללת כל האלף בית. והמילה הראשונה כוללת את כל הספר ככותרת וסיכום. כי זה היסוד שהנחנו בהקדמה שהספר הזה כולו קינה וצעקה מעומק שלא ניתן לפרש במילים כלל. צעק לבם אל אדני. והצעקה הזאת מתבטאת ביותר במילת איכה. כלומר איכה היה כדבר הזה, איך ייתכן כזאת, הרי זה בלתי נתפס כלל, ואין לנו שום מילה לתאר את הכאב הזה או את הצעקה העולה ממנה אלא לזעוק איכה.

בספר כוכבי אור אות כ"ז:

שמעתי מאבי ז"ל ששמע ממוהרנ"ת ז"ל, שעיקר שבירת לבבו בחצות ובקינות, הוא בהרגשתו מילת איכה (איכה נחרב וכו'), וגם מדבריו הקדושים בלקוטי הלכות שזאת היתה עצת ירמיהו הנביא בעת הגלות והחורבן לפתוח באיכה בכל השלשה קינות שחיבר בהתחלה, שהוא מלשון איכה כנודע.. והנראה מכל זה שזה ענין העצה לחפש ולבקש "איה מקום כבודו".

הרגשה זו האמורה כמדומה שהוא התחושה הזו, והנה זו שאלה קיימת שאלה רטורית שאינה מחפשת תשובה. כמו שהמלאכים שואלים זה לזה איה מקום כבודו, ואין זה מין שאלה שמגיע עליה תשובה, כי אינו בדין שקלא וטריא של העולם כלל, כי הוא הפליאה והתמיהה על כל העולם כולו איכה ייתכן עולם זה איה כבודו תם מה הוא אומר מה זאת.

***

שאלה רטורית היא שאלה שקיימת באותיות ובמילים אבל לא בתוכן, היא קיימת לצורך הספרותי אבל אינה מבטאת יחס של שאלה ותשובה בעולם שהיא מתארת. והיינו כמו שאמרנו בהתחלה, כי השימוש בכלי האותיות והמילים כחלקי ביטוי העומד בפני עצמו בשירה מסודרת באלף בית, מבטאת את העומק שאינה קיימת באותיות הפשוטים שהתגלמו לכדי קיום בעולם, אלה מילים שאין להם משמעות, והם צועקים את הצעקה שלא יכולה להיות לה משמעות בעולם הזה. כזה שצועק צעקה פשוטה קול הברה בלי מילים ובלי חיתוך אותיות, ממציא הוא צירופי מילים חדשים איי אוי אי לבטא את כאבו וצערו, כי אין מילה שתכיל אותה ואין משפט שתעשה צדק עם התחושה הזו.

התביעה הזו הוא האבל שאינו נותן לעצמו להתנחם כלל, כי אינו מחפש נחמה פורתא בתוך אותו מסגרת עולמית כלל. מחפש הוא גאולה שלימה, פתרון שעוקר את השאלה מלמפרע, גאולה שאינה מגיעה מצד התשובה ומצד התיקון אלא מצד עצם המציאות שתהיה נגאלת.

כי ביסוד הנחמה נאמר כי לקתה מיד השם כפלים כחטאותיה, וכך טוענים הקינות כמה וכמה פעמים כי אין ערך שווה בין החטא ועונשו, אין זה כי אם סדר אחר, כלומר כשם שהחורבן והעונש אינם ביחס אל הפגם והחטא, אלא שפיכת חמתו על עצים ואבנים החזרת העולם כולו לתוהו ובהו, כך הגאולה אינה ביחס אל הגלות ולא ביחס אל העונש אלא עולם חדש לגמרי.

וכך האריכו חוקרים והוגים שונים (ראה רס"ג באמונות ודעות מאמר ח, רמב"ן ?), כי בלתי אפשרי לקיים את אמונת הגאולה אם נניח שהיא תלויה במעשינו ותשובותינו.

***

אמר הפילוסוף (המטאפיזיקה א, ז): החכמה התחילה כאשר התחילו בני אדם לתמוה על המציאות ולהתפלא עליה. סדר גאולת ישראל התחילה כאשר שאלו הבנים מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. וסוד הגאולה העמוקה כאשר הפסיקו לקבל את התשובה לכך וחזרו לשאול איכה. לא נתנו מרגוע לנפשם עד שבא איכה זה על סיפוקו השיבנו ה' אליך ונשובה.

הדא אמרו, (תענית ל, ב) "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה", כל המתאבל, לא החוזר בתשובה ולא המתקן את הגלות אלא כל המתאבל, כל השואל שאלת אבל זה, כאשר על כל תשובה חלקית שהוא מקבל שואל עוד אבל אין זה מספיק, כי איכה. זוכה ורואה בשמחתה.

מפורש הדבר באיכה רבה (א, כג):

שכל נבואות קשות שנתנבא ירמיה על ישראל הקדים ישעיה ורפאן, ירמיה אמר איכה ישבה בדד, ישעיה אמר (ישעיה מ"ט) ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה וגו'.

כלומר כאשר התפלא ירמיהו על החורבן וצער הקיום איכה ישבה בדד, כבר הקדים ישעיה ומצא באותו פליאה את פליאת הגאולה ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה ואלה מי גידל, הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם, אין מי שיודע לענות על הפליאה הזו כשם שאין מי שיודע לענות על פליאת איכה, נשארה בדד לבדה והנה בניה ממלאים את המקום, נולדו הם מתוך הפליאה מי ברא אלה אותו הפליאה איכה ישבה בדד.

***

תולדות כל האיכה

מצאנו במדרשות שהתחקו אחרי שורשי קינת איכה משורשו הראשון בראשית הבריאה ועד סופו האחרון. כל פעם שנאמרה הביטוי הזה בכתבי הקודש, נעתיקה אותם אחד לאחד ונפרש כפי האפשר.

[א] אדם

(בראשית ג, ט) ויקרא הוי"ה אלוהים אל האדם ויאמר לו אִיכָה.

א"ר אבהו בשם ר' חנינא כתיב (הושע ו) והמה כאדם עברו ברית, המה כאדם הראשון, מה אדם הראשון הכנסתיו לתוך גן עדן וצויתיו ועבר על צוויי, ודנתי אותו בשלוחין ובגרושין, וקוננתי עליו איכה, הכנסתיו לתוך גן עדן שנאמר ויניחהו בג"ע, וצויתיו שנאמר ויצו ה' אלהים על האדם, ועבר על הצווי שנאמר המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת, ודנתי אותו בשלוחין שנאמר וישלחהו ה' אלהים מג"ע, ודנתי אותו בגרושין דכתיב ויגרש את האדם, קוננתי עליו איכה שנאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה, איכה כתיב, אף בניו הכנסתים לא"י, וצויתים ועברו על הצווי, דנתי אותם בשלוחין ובגרושין וקוננתי עליהם איכה, הכנסתים לא"י שנאמר (ירמיה ב) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל, צויתים שנאמר (שמות כז) ואתה תצוה את בני ישראל, עברו על צוויי שנאמר (דניאל ט) וכל ישראל עברו תורתך, דנתי אותם בשלוחין שנאמר (ירמיה ט"ו) שלח מעל פני ויצאו, דנתי אותם בגרושין שנאמר (הושע ט) מביתי אגרשם, קוננתי עליהם איכה שנאמר (איכה א) איכה ישבה.

(בראשית רבה בראשית יט)

[ב] משה

שלשה נתבאו בלשון איכה, משה ישעיה וירמיה, משה אמר (דברים א') איכה אשא לבדי וגו', ישעיה אמר (ישעיה א') איכה היתה לזונה, ירמיה אמר איכה ישבה בדד, א"ר לוי משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין אחד ראה אותה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, ואחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל ככבודם ושלותם ואמר איכה אשא לבדי טרחכם, ישעיה ראה אותם בפחזותם ואמר איכה היתה לזונה, ירמיה ראה אותם בניוולם ואמר איכה ישבה

(איכה רבה א, א)

[ג] ירמיהו

רבי יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר אין לשון איכה אלא לשון תוכחה הדא מה דאת אמר (שם /ירמיהו/ ח') איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו וגו', ור' נחמיה אומר אין לשון איכה אלא קינה הדא מה דאת אמר (בראשית ג') ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה, אוי לכה.

(איכה רבה א, א)

[ד] ישעיהו

[ה] שלמה

(לא הושלם כעת)

***

זוהרא חדתא

תהווא זו נשאלה צי מדרשא, בדוכתא סגי אשכחנא איך, איך אעלה אל אצוי, איך תאמר אהבתיך ולבך אין איתי, איך אלך ושמע שאול והרגוני, איך נפלו גיבורים, ושאר דוכתי. והבא איכה. ומה אית בין איך לאיכה. הבא תנינן, כמא דאית נער ונערה, ואוקמוה עד לקבילת דכר אתקריאת נער ומשהותקנה לקבל דכר בזה הנערה בזה אל המלך, אוף הכי אית איך ואית איכה. דכד קיימא שאלה בלי תשובה, הרי שכינתא מחכה למענה פי בעלה, אומרת היא איך, איך תאמרו לנפשי נודי הרכס איפור, איהי משתוקקא לקבלה ה' מצעלה, עומדת ושואלת איך, והיא תאבל. הא הבא רזא דייחודא, דאית שאלה דאיהו גופא מענה פיו, כהא דכתיב לאדם מערכי לב ומהוי"ה מענה לשון, ותנינן אס תפילתי שגורה צפי יודע אני שהוא מקובל, והוא איכה איך ה', ואב לכולהו איכה נדע את הדבר אשר דיברו הוי"ה, דכד קיימא איכה, התם הדבר אשר דיברו הוי"ה בפום שכינתא, הוא השואל הוא המעלה מ"ן והוא גופא מ"ד. והאי איכה הוי מאמר הוי"ה בפום שכינתא דאיהו נשיקות פיהו צפיה.

דהא אוקמוה דכד שכינתא שכיבת לעפרא כדין מלכא עילאה שווי עיניה עילוה, ואיהי מאיר לאישון בת עין, דגו מלכותא קדישא אית רזא דיחודא כדאמרינן מלך מלכיא, והוא רזא דלעילא לעילא באתר טמירא וגניזא אית חד יחודא דגופא בגופא, דאיהו יחוד מיניה וציה, חיד גרון מלכות, וכד אתגליא לתתא בצירא דחורבנא ואבלא אתקריאת איכה, ועל דא אמר שמואל דיו לאבל שיעמוד באבלו, דהא אבלא דא איהו גופא נחמת פיו צפיה, ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון, וידע אל עליון דעה את הוי"ה. דעה דאי אפסק להתחלף. ועל דא קונן ירמיה איכה ישבה בדד, דבאתר דאתחזיאת שיושבת בדד בהוא אתרא דייקא איכ"ה. והיא ישבה בד"ד סימנא דאסתפקתא דעתיקא והא אוקמוה.

ואוקמוה איכ"ה ל"ו כריתות שעברו ישראל, והא הם ל"ו אורות אשרי כל חוכי ל"ו, ואמרו איכה ידע א"ל היינו איכ"ה ל"ו ידע מיידע א"ל אלו"ל אני לדודי ודודי לי. ויש דעה בעליון דהם ל"ו שעות ששימשו אור הגנוז. הוי איכ"ה אשרי כל יודעי ה', דייעי י"ה בארץ החיים, כדין ידע אל את חוה אשתו.

אבל

בטופוגרפיה של לוח השנה היהודי, ישנם זמנים גבוהים וזמנים נמוכים, ודרכים מפותלות מובילות ביניהם. אם הזמן הגבוה בלוח הוא החגים, כמו החגים, הרי הזמנים הנמוכים הם זמני האבל, והיהודי המטייל לו לפי הזמן המעגלי בלוח השנה הולך הוא ומטפס לעתים, שלושים יום קודם החג עולה הוא בעלייה לרגל, לארץ ישראל הגבוהה מכל הארצות, עד שמגיע לפסגה, בימי חירות אהבה ורצון. כך ישנם זמנים שבהם נוטל הוא את מקלו ותרמילו ויורד הוא בשבילים מתפתלים אל העמק, אל עמקי האבלות המוטלת בחייו.

ימי הירידה חלים תמיד בקיץ, מתוך הגובה של חג השבועות, משבעה עשר בתמוז ועד תשעה באב, מתוך טיול מרגלי בארץ שלא הסתיים יפה, שירדו והיו כחגבים, ועד לעוברי בעמק הבכא בבכיה של תשעה באב, לגלות למקום נמוך, לשבת לארץ ולבכות, ועד שימצא שם את האומץ לקום התנערי מעפר קומי שבי ירושלים.

למטפורה של העומק מול הגובה ישנה משמעות מאד מעניינת. הגבוה הוא הנעלה, הוא המטאפיזי, הוא השאיפה הנעלה, הדילוג מעל ראשי ההרים, הימצאות החיים במקום אחר, במבט גבוה, בהתמוססות כל הפרטים אל התמונה הכוללת. אומרים אנחנו על רעיון מסוים שהוא רעיון גבוה ונעלה, ומתכוונים אנו בכך שהינו נעלה ומקודש מאתנו. לחלקנו נוח במקום קדוש ונעלה וחלקנו לא מתחברים לזה. מתוך אותו אופי של היותו גבוה. לא הכל יכולים לעלות למקדש.

אבל ישנו ירידה לעומק, שהוא באופי אחר לגמרי. שני הדרכים שווים בהצהרתם שהמישור לא מעניין, והקו הישר במוניטור יכול להראות רק על לב מת. ישנו משהו אחר שנדרש מאשר החיים הרגילים. אבל הוא מגיע אליה בדרך הפוכה לגמרי. לא בקפיצות קדוש קדוש, אלא דווקא בשכיבה לארץ, בשבירה של הקו שהחיים עומדים עליהם ובחשיפה של השבריריות אשר מתחתיו. בירידה לעומק רצון החיים, למקומות שתחת הרצונות והנטיית המובילים אותנו ברוב חייו, למקום שהוא אפילו דכאון, שהוא אפילו אובדני, שכן הוא אינו נרתע אף מגבול רצון החיים, מבקש הוא להצדיק אותם באמת.

אבלות מלשון אבל, כאשר אנחנו מגיעים לענות על כל רצון על כל צורך על כל תפיסת מציאות על כל החיים, אבל. אבל זה לא מספיק. אבל יש יותר מזה. אבל גם אחרי כל התירוצים הרווחים כל זה אכניס בשאלה, אמסגר את היקום כולו ארד לעמקי שאול הסובב אותה אשאל שמה את האבל שלי. כל זה טוב ויפה אבל.

כך מטבע לשון חז"ל על המזדככים לקראת החוויה האמתית ביותר יורדי המרכבה, ופירשו המפרשים עולים לרקיע. אבל הפירוש החטיא את המכוון כולו. שכן לא ביקשו לעלות ולפרוח אלא לרדת, להעמיק, להגיע אל מה שמתחת לכל זה, אל מה שאינו לוקח בחשבון שום מוסכמה

שום רצון שום תחושה שום תורה שום תשובה, כי על כולם הוא אומר אבל, הוא יורד למרכבה שעליהם רוכבים כל הדברים, אל החורבן ערו ערו עד היסוד בה, שם הוא יושב וממאן לקום עד.

איכה

אוהב אני את המגילה השייכת לימים האלה, מגילת איכה, הוא מן החלקים הספורים בכתבי הקודש שאומרים את האמת, הכואבת, הכועסת, שאינה מתייפפת ואינה נרתעת לא מאלוהים ולא מאדם. המגילה הזאת הקוראת קינה על מה שקרה לה ואינה נותנת לתירוצי שווא להרגיע אותה. אין מנחם לי היא קוראת, עזבו אותי תיאודציה, עזבו אותי תיאוריות יפות ומרגיעות חדשות גם ישנות, מה שקרה כאן לא יכול לקרות ואני קורא לכל מי ששומע לבכות איתי לצעוק איתי לקונן איתי. כי לא תפילה כנועה ומתחשבת הוא התגובה למצב האנושי ולא השתוות בודהיסטית תרופה למכותיה. אלו אולי סוכריות טובות לשרוד בהם את המציאות אבל אינם אומרים את האמת. האמת הוא שזה לא יכול להיות ולא אמור להיות ואין לזה שום תירוץ.

סופדת היא את קינתה על סדר האלף בית, לומר שכל הלשון אומרת את מה שהיא זועקת, לא נשאר אות ביקום שמסוגל לענות על שאלת הקיום ולא לשון בעולם שיכולה להרפות אותה. איכה הוא האדם איכה הוא האל איכה הוא המציאות .

בכו תבכה בלילה כאשר שקט העולם ולא טרדות היום מפריעות לה. טרדת הנשמה מפריעה לה ודמעתה על לחייה אינה מסוגלת להתייבש אין לה פנאי רגע למצוא טישו לנקות את עיניה או לשמור על איפור פניה אין לה מנחם מכל אוהביה כולם בוגדים מזויפים כל רעיה בגדו בה ועוד הראו לה פנים היו לה לאויבים תמיד היו ותמיד יהיו אין לה חבר אין לה ריע כולם אויבים לה היא לבדה במרירות לבה לב יודע מרת נפשו. היא מחפשת לה דרכים להתנחם הלכה אצל הגוים אצל הדתות אצל החכמים אצל הצדיקים ולא מצאה אלא עוני ורוב עבודה, זה אומר עבודה בכך וזה אומר עבודתה בכך זה מציע לה אעבדך שבע שנים באהבה וזה מציע עבודת שנים בהרגעה וכולם הורגים אותה היא יושבת לה בכל המקומות האלה ולא מצאה מנוח. באותו מקום שניסתה לשבת לנוח כל רודפיה השיגוה בין המצרים באותו מקום שצמצמה את עצמה לנסות להירגע הגיעו כל הצרות וכל האויבים כיתושים ביום חם התיישבו לה על פניה.

ככה היא ממשיכה וזועקת ואין מקשיב לה היא כבר לא מבקשת מקשיב מדברת היא אל עצמה אל ליבה אל בתי גוואי שלה אין לה צורך במנחמים היא מואסת במאהבים קראתי למאהבי המה רמוני שמעו כי נאנחה אני אין מנחם לי יודעת היא בלבה כי נקמתה על יושבי האיים לבטח הבאת יום קראת ויהיו כמוני לאף אחד אין מנוס מהזעזוע הזה כולם בסוף ימותו ימצאו את עצמם בודדים ערומים יחפים יושבים לארץ בשק ואפר ובוכים ושם ייקברו .

תבוא כל רעתם לפניך ועולל למו כאשר עוללת לי.

ישבה

נתיישיבה לה העיר על הארץ באבלה כאבל היושב על הארץ אינה זזה משם איכה ישבה.

כי ישנה הליכה בדרך שהוא צורת אדם ההולך ממדרגה למדרגה בדרכו, אם דרך צדיקים הוא אם דרך רשעים הוא. וישנה עמידה בדרך, או עמידה לפני המלך, או עמידה על דעתו ועל מקומו, שהוא בנין האדם או העיר שעומד לו בקומה זקופה כאדם שלם, וישנה ישיבה שהוא כמתיישב ליישב את העולם או כזקן ויושב בישיבה ללמוד חכמות עמוקות ביישוב הדעת. וישנה שכיבה כשוכב על מיטתו או כשכיבה היינו מיתה שכבר אינו עושה כלום.

העיר ירושלים יושבת בדד. אינה הולכת לשום מקום כבר אינה מתקדמת לקראת פתרון או לקראת תכלית, גם אינה עומדת זקופה נפלו חומותיה נשברו ארמונותיה הגבוהים אין לה על מה לעמוד ואינה יכולה לעמוד לענות בפני מקטרגיה. ובכל זאת עדיין חביבותא גבן כי לא שכבה בדד. לא שכבה עם עצמה ולא שכבה באפסיות גמורה. הרי האונן השוכב במיטתו גם אינו מתאבל ולא כלום. כאשר הוא מתחזק – "ויתחזק ישראל וישב על המיטה" – יכול הוא לשבת ולהתאבל.

***

ובשפת הקודש: ידוע שעולם האצילות הוא בחינת עמידה, אין עמידה אלא תפלה, כתפלת העמידה באצילות. ואילו עולם הבריאה הוא עולם הכסא נקרא ישיבה, עלמא דנוקבא מילתא דאיתתא בישיבה. ולזה כאשר ירדה המלכות בסדר המדרגה לראש עולם הבריאה ונפרדה מבעלה באצילות הקודש הדא ישבה בדד. וכיון שישבה שם זו המלך היושב על הכסא, אין המרכבה נעה אבל יושבת בדד.

והיינו דאמרן, כי עמידה היינו תפילה שעומד וי"ח חוליות שדרתו זקופים עומד ומצפה לקראת מענה תפילתו ופתרון חסרונו. אבל האבל אינו רוצה מענה ופתרון, יושב הוא ואומר למה לנחמני חינם, ואני יודע מה אבד לי ומה חסר לי, וכאשר באו בנות חברותיה ואמרו שובי שובי השולמית שובי ונחזה בך, אמרה היא מה תחזי בשולמית כמחולת המחנניים, ופירשו וכי תוכלו לתת לי מה שדומה למחנות המדבר, יפה לכם שמבקשים אתם לנחמני אבל לא הכרתם אהבתי וכל שתתנו לי חליפתו מחוויר לעומת זכרונו. וכך יושבת כנסת ישראל בגלותה מתעקשת לשבת שם עד שבעלה יבוא עליה ויוקים לה.

המילה הזו הוא ביטוי היותר חריף של הרגש צער האבל והעזיבה, ישבה בדד. כי רוב הרגשת המציאות והאוויר האנושי, וממילא גם הרוחנית, היא הרגשת הריעות, שאינו לבד בעולם, אלא יש לו חברים, משפחה, אלהים. והמילה הזאת כשאדם מרגיש שהוא לבד, כבפסוק הבא, כל רעיה בגדו בה, וכשהפסוק אומר כל היינו כל רעים שאנו יכולים לשער, בעליונים ובתחתונים, עד כביכול השי"ת בעצמו, כולם בגדו בה, והיא נשאר לבד, זה הבדידות בעצמו הוא הצער היותר עמוק שיכול להיות.

היינו בכמה מדרגות, הן הצער הפשוט על העזיבה והבגידה, והן שמרגשת שאין לה עם מי לחלוק צערה, כאשר מי שהיה משתתף עמה בכל דבר הוא בעלה, הוא עצמו הלך ממנה, וזה הצער הוא כפול ומכופל עד שנשארת בדד גם בזה עצמו, והוא מגביר את עצמו, כי ככל שהצער גובר על שהוא בצער ואין לו עם מי להתחבר כן נכפל הצער, וגם הצער הזה בעצמו אין עם מי לשתף, הרי ישבה בדד.

***

ובלשון הקודש, ידוע שתכלית ופנימיות כל העבודה והבריאה הוא הייחוד והזיווג, היינו לחבר שני שונים להיות אחד, ובדד הוא ההיפך מזה, שהוא פירוד היחוד, והאשה הוא המלכות העליונה יושבת בדד בפירודא מבעלה. וזה הנקודה הוא נקודת תכלית הצער והפגם שמדובר עליה בכל הספר הזה, שכולו אינו אלא ביאור ותיאור איכה ישבה בדד.

והנה פה גנוזה נחמה נפלאה מאד, כי בדידות אינה תמיד כאב, עיתים היא הקשבה עמוקה להדי פעימות החיים [לוח"ה] כשהנמצא בבדידות מתחיל לתפוס מה בעצם קורה כאן, שבאמת אין לו במה להיאחז, ואם רעיה בגדו בה סימן שכל הריעות מוטל בספק מלכתחלה, שכן שפת אמת תכון לעד, אילו היתה הריעות פתרון אמיתי לבדידותה הרי היתה נשארת לנצח, ומזה שנפרד לבסוף סימן שלא זהו הפתרון התכליתי. אבל כשיושבת בדד מתחלת להקשיב בפנימיות עצמה, ולהסתכל בתוך עמקי נשמתה, עד שתמצא נקודת ייחודה בעצמה, יחידה ליחידך, היינו שאדם יכול להגיע לנקודה עצמית שאינה צריך לה לא חברים ולא שום שותפים, הנקודה שהוא חיותו בעצמו, כמעט שנאמר שאינו תריך גם לאלקים במובן שהזכרנו שהאלקים הוא מהחברים שלו, כי הוא הוא וד"ב.

ובדוגמא הכי עליונה, הנה השי"ת הוא יחיד מתבודד ביחוד העלם עצם עצמותו הנורא, ולא יכולה להיות מזה התחברות לשום נברא ונאצל. ולכן באמת אע"פ שהוא מתגלה בביהמ"ק להשרות שכינתו על ישראל ולהתגלות להם בייחוד, עדיין בעומק האמת לאמיתו כל זה שקר, כי אינו מתקרב בכלל לעצם מהותו. וממילא בשעה שכנס"י מיוחדת עמו הגלוי, בעצם הוא שקר, ולכן נפרד בסוף וכל רעיה בגדו בה, ואז נשארת כנס"י באותו בדידות כמו אותו בדידות העליון כביכול. כי כמו שהוא אינו יכול להתחבר עם שום בריה, כן היא אינה יכולה, שהרי טעמה טעם ביאה אמיתי יותר בערך כל התחברות עולמית, וממילא לעוה"ז בוודאי לא יכולה להתחבר, ולהשי"ת הגלוי גם לא, א"כ היא בודדת בעצם מהותה בדידות שאין בדידות כמוהו. ובזה היא דומה לו, וכל השוואת צורה הוא התחברות, ובזה מתגלה עליה השי"ת בבחי' היותו בדד. והוא היחוד מיניה וביה, שאינו יחוד נפרדים, ואיתמר.

***

אמרו בד"ד ראשי תיבות ב'כל ד'רכיך ד'עהו. אמר רבא על הפסוק הזה (ברכות סג, א) אפילו לדבר עבירה. שכן ההולך בדד עם המחשבה הזו יכול להתמודד גם עם דבר עבירה, שכן במקום יחוד אמת של העצם עם עצמו אין פירוד שיכול לעכב, משא"כ ביחוד הרגיל שהוא המורכב. ולכן גם אמרו (במדורש) בד"ד בגימטריא עשרה, שהם עשרת הדיברות אבל גם אות יו"ד נקודה אחת קטנה, כלומר אותו אחדות עצומה במקור שורשה כאשר גם אינה עשרה נפרדים. אמרו בזוהר איכה ישבה בדד העיר ראשי תיבות איב"ה שהוא איבת הנחש לאדם. אבל הוא גם ראשי תיבות ביא"ה.

***

רבי אבא בר כהנא פתח :

לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ידך בדד ישבתי (ירמיה טו , יז). אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא : רבון העולמים, מימי לא נכנסתי בבתי תיאטראות ובתי קרקסאות של אומות העולם ושחקתי עמהם ואעלוז. מפני ידך בדד ישבתי, נגעה בי ידו של פרעה ולא ישבתי בדד, נגעה בי ידו של סנחריב ולא ישבתי בדד, וכיון שנגעה בי ידך, בדד ישבתי, איכה ישבה בדד.

(איכה רבה (בובר) פתיחתא ג)

לטיפת מגע ידך בידי.

החזקת אותי חזק, חשתי,

פתאום הרפית, מאז אני,

מפני ידך בדד ישבתי.

בכבלי פרעה וסנחריב,

נקשרו ידי זו לזו, ואני,

ברזל ונחושת לא נגעו בי,

כואבת, געגוע ידך בלבד.

לבושה בגדי חתונה,

ידיים במעגלי ריקודיים,

והנה ידי מצורעת,

מפני ידך בדד ישבתי.

על תור מחנות ההשמדה,
ידיים מושטות ללחם עוני,
לחשה לי סוד בקשתה, אני,
רוך ירך בלבד מבקשת.

מוארת זרקורים על במה,
מפריחה נשיקות בידי,
ובתוך ליבי, דמעה ובכי,
מפני ירך בדד ישבתי.

בצום ומספד עוניתי,
תיאטרון האבל שיחקתי,
ככלת קרקס חייכתי,
על ברכי בתפלה עמדתי.

בשבועה הרימותי ידי,
והיא לוחשת צעקה,
עדי אתן יד ליד אהובי,
מפני ירך בדד ישבתי.

העיר

דיבר המשורר על העיר, איכה ישבה העיר בדד, הרי העיר הזאת יש בה חיים בלשון הכותב, עד שאפשר לדבר על בדידותה ועל חורבנה.

וכך פירש רש"י איכה ישבה בדד העיר, גלמוד מיושביה, כלומר העיר עצמה דורשת את יושביה כאשה אל בעלה, כי יש חיים לדומם ולמקום והיא דורשת את יושביה.

יש בכי של הגלות שהוא בכי האנשים שהוגלו מעירם. ויש בכי יותר עמוק ויותר ראשוני שעוד לא ניתן לקרוא לה בכי של הגלות הוא הבכי של מקום הגאולה מקום היישוב שגלו ממנו יושביו. צא וחשוב איזה צער גדול יותר של העיר שהוגלו ממנה בניה או של האנשים שגלו מן העיר. הדיוט אומר וודאי צער האנשים גדול יותר וכי מי הוא הגולה. אבל בעל נפש נבואית פיוטית אומר צער העיר גדול יותר. כי האנשים מבלי העיר עדיין חיים לפחות, יש להם את עצמם את חבריהם את נשמתם, ואת ריבוי תורתם שקיימת גם בגלות.

אבל העיר מבלי אנשיה מתה לגמרי, כגוף בלי נשמה, מי סובל יותר בפירודם, וודאי הגוף, שנשארה בדד ממש, ומי סובל יותר בגירושיה האשה או הבעל, וודאי האשה, שכן האיש יש לו את עסקיו ואת דרכיו, והיא כל חיותה ממנו נחרב ביתה אבדה מקומה יושבת בדד. וכן העיר הזאת הבודדת וגלומדה מיושביה וודאי צער שלה וקינתה האילמת עמוקה מכל קינה שיוכלו הגולים להגיד. ומי שיש לו לב רגיש ועיניים לדעת יחונן את עפרה וישמע את צעקת העפר את המיית הרחובות הריקים מאדם יושבים בדד. וזו היא נבואת איכה, הוא הקשבת הנביא אל מילות העיר העפר החומות הרחובות הריקים וצועק בעדה איכה ישבה בדד.

***

ותבין איך בדד נאמר דווקא כניגוד אל העיר, כי נאמר בדד ישב מחוץ למחנה. כלומר מי שיושב בעיר, במחנה יישוב אנשים, הוא אינו בדד, אבל הנשלך מחוץ למחנה הוא יושב בדד כמו המצורע. הרי בדד ניגוד העיר, וכאשר העיר עצמה יושבת בדד הרי איכה.

ואמנם גניזת נחמה בקינה זו, כי כאשר תקשיב אל שתיקת האדמה אל האבנים אל דרכי ירושלים, תמצא אמנם אותם מקוננים ובוכים על ישיבתם בדד אבל באותו שתיקה תמצא נחמתם, כי אומרים הם יש עפר אשר בקרקע המשכן הבודקת את הסוטה היושבת בדד מבעלה, כי אמנם בניתם בתים וחומות ויריעות, והם עתידים להיחרב, אבל העפר נשאר תמיד אותו עפר, היא מקבלת את הכל ואינה שוכחת כלום, ומאותו עפר התנערי מעפר קומי ירושלים.

***

ובשפת הקודש, כתוב בעץ חיים שער נ' פרק א, כי העיר ירושלים היא שכנת עולם יסוד דנוק', וישראל מרכבה לז"ת בעלה, ועל זה ייראה כל זכורך באים בתוכה והוא הייחוד, וכל מקום שמקוננת העיר ירושלים הוא קינת השכינה, שבוכה על הז"א שאינו בא בתוכה.

ולעילא לעילא, העיר הוא המקום הפנוי שנתהווה כאשר צמצם עצמו אור האינסוף, הוא המקום הראשון שנתהווה, והאנשים בתוכה הם קו אור הא"ס הבוקע את הצמצום ומאיר לארץ ולדרים מסדר עולמות עולמות רחובות ובתים של אור ישר מסודר. וכאשר נחרב ההיכל חזר אור הקו למעלה ונשאר מקום החלל פנוי ממש מבלי יושב בה, והחלל הזה גדלה צעקתה את פני השמים היא צעקת איכה, ואמנם צעקה זו עצמה הוא מ"ן שמושך שוב את הקו ובונה את העיר העליונה והתחתונה מחדש.

ועכשיו תראה יותר חכמות ישראל חכמות אשר לא השגת, ותראה מה שכתוב בתורה, בנים אתם ליי אלהיכם (דברים י"ד א'), וכי ישראל שהם גופניים והקב"ה אין לו גוף ותמונה ואין לו דמיון יש לו בנים, וכיצד יכול להיות, אלא על דרך הזאת.

כשהשפע מתפשט מן סבה ראשונה ומשפיע לשכינה עליונה, מן התחברות שניהם מרוב אורם העליון יוצא מאור מבין שניהם, היא הנשמה, ועל זה נקראו ישראל בנים, ואלו שני המאורות שמתחברים אשר מבין שניהם יוצאת הנשמה הם הנרמזים בצורת אדם העליון. שני העינים שם הימיני אַזבוג"ה ושם השמאלי טרוזיסיה (נ"א טכסיסי"ה) המקור האמתי אַע"פ שכבר זכרתיהו במקום אחר. ואלו הב' מאורות הא' נרמזו בלשון זכר והא' בלשון נקיבה.

ואם תאמר הואיל ושישראל יש אב למה יבכו במות האב מטיט וחומר ויהיה קטנות אמנה לפיכך הזהירה תורה ואמרה לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת (שם).

ואם תאמר ככה בלבבך ואם אלהי עולם אבינו הוא למה הדיחנו מעל שלחנו ולמה שכחנו זה ימים רבים, ואתה לא ירדת לדעת סוף דרכי האמת, ואם היית יורד היית יודע כמה משמרות הפך הקב"ה ביום חורבן הבית וכמו שגלו ישראל למטה כך גלו העליונים, וכל זה מפני שהוא שופט אמת.

אמרו כך על חורבן הבית ביום שנחרבו המשמרות למעלה ונשאר עיר המלוכה בלא משמרה כמה שכתוב איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, ר"ל מניין המשמרות שהיו בה היו כמניין רבת"י שעולה למניין תרי"ג מצות עם התיבה, וכולם שממו ולא נשאר בה זולתי המון שאון מלחמה מדת הגבורה מתגברת ומדת הרחמים בורחת כמ"ש מי יתנני במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי וגו' (ירמיה ט' א'). וכשהמשמרות נסתמו כמו כן צינורות המרכבה כמה שכתוב גדר בעדי ולא אצא הכביד נחשתי (איכה ג' ז') מכאן נודע שכל המשמרות נסתמו.

ומשנסתמו התחילו לצעוק מלאכי השרת על אודות השפע שלא היה יוצא להם והיה כחס מתמעטת והראשים של מלאכים שבכל צבא המרום התחילו לשאול השפע ולא היה יוצא כמ"ש, עוללים שאלו לחם פורש אין להם (שם ד' ד').

והמלאכים שהיו ממונים על ישראל לשמור את משמרותיהם גלו עמהם כמ"ש הן אראלם צעקו חוצה למחיצתם מלאכי שלום מר יבכיון (ישעיה ל"ג ז') ועוד היום אלו המלאכים במקום צר ושפל עומדים ועתה בראותי כי זה הענין הנעלם באהבת הקב"ה עם ישראל שהפך את משמרותיו בעד אבלם של ישראל והקב"ה מנה על המשמרות אחרי כן מלאכים אחרים קטנים בלי ממשלה מן הראשונים ועל זו השפע שנסתם בשעה ההיא כתיב על שתי השכינות, לאמותם יאמרו איה דגן ויין (איכה ב' י"ב), והנה נשלמו דרכי החמדה.

(ברית מנוחה, הדרך השביעית דרך החמדה)

בכה תבכה בלילה

סיפרו על מערה חשוכה שנמצאה בירושלים הישנה, סגורה במפתח. מפתח המערה חולק לאנשי מעלה שישבו במערה בשעות שימצאו להם, למטרה אחת בלבד, לבכות ולקונן על החורבן. חורבנות רבים מספור מעצבים את חיינו, וגם מקום לנוס ולבכות שם לא ניתן לנו. מקום יש, מערה חשוכה, שעה אחת באמצע הלילה, אדם מיוחד שנולד למטרה הזו, שאין בה שום דבר, שום כוונת תיקון, שום אופטימיות, שום עסק אחר. נועדה הוא לדבר אחד בלבד, לבכות ולקונן על החורבנות. להוריד כנחל דמעה על שבר הקיום לא לתת לצעקה הזו לשקוט, לפחות מקום אחד בעולם

זוהרא חדתא דרוש הציפורים

אמר רב יוסי: כליפורים עפות כן יגן ה' זבאות על ירושלים (ישעיהו לא, ז)

מן היום שהזקקה ירושלים וביקשו השונאים את חורבנה נאספו הציפורים להגן על העיר ממסיסה. אלא שאין הגנת הציפורים על ירושלים כהגנת נוטרי הפירות, נוטרי קרתא עומדים תמיד בחגווי חומות הסלע וחרצם שלופה בידם נטויה על ירושלים (דה"א כא, כז) ואילו הציפורים – החיות והשחוטות, עפות היו להן אל המרחבים הרחק כמטחווי קשת, ובכך בגלותן היו משמרות את העיר שלא תחרב.

מתמיהים היינו, וכי נטישת המערכה הגנה היא? מדומים היינו כי אין שמיירה אם לא בסכין מלחמת חורמה. אבל הציפורים אמרו כי לא נותר עוד על מה להגן, הלא ההיכל נמלא כלמים – ויושבי היכלינו היו לעובדי פסל ומסכה קפואים. וכדי להחס את ההיכל מן הקור השימו את תורתנו אש אוכלה למאכולת אש. את מכתב האלוקים לוחות הברית סיתתנו לראף תחת הכלמים. ואת עבודת התמיד המירו בריגוסים, אמרו שוא עבוד אלוקים.

לא נותרה דרך להגן על ירושלים המזוקעת, ילאו הציפורים במעופן, לגלות את ה-Essence של ירושלים, לגלות בגלותן את סוד הגאולה, לשחזר במעופן מעגלי הדינמיקה מלאי תנועה, החיים בין האדם לאלוקיו. כה נדדו להם הציפורים ממדינה למדינה ומעיר לעיר, גולות וסורות, מיני יפורים רבות הן: יפור אחת הייתה שביקשו חברותיה למלוק את ראשה, נעשה לה נס וחסו עליה מן שמיא. ועוד יפור אחרת הייתה שהושמה צבור ריק שהיה בו מים, ולא יכלה לשתות המים ממרה כי מאררים הם, נעשה לה נס והעלוה מן הצור.

פעם בשעת רעווא דרעווין היו מהדסים הציפורים, ומעיינים צפרק בלק בן יפור אשר שר את בלעם בן בעור מפתור, כיון שצאו קרוב לתחום שבת גבול מואב שאלה הציפור העקודה לציפור הצור: מה הוא שאמרו 'ומצור גלותינו דלנו והעלנו' וכי הצור גלות הוא הרי מאומה לא נראה צור. פתחה יפור הצור ואמרה: סבורה היית שהצור הוא מכשול, אבל אין הצור אלא כריה וחפירה כדי לגלות את הטמון באש, וכיון שנחפר הצור הרי נעשה כלי קיבול לאגור צחוכו מים חיים לזרוק וליטהר. מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארצותיהם (ישעיהו ס, ח)

נענה רבי יעקב, אכן, והיו החכמים נופים צהר הנופים על הציפורים העפות לראות מי היא הציפור העקודה ומי היא יפור הצור.

מתחילה היו חופרים להפוך הצור לצאר, וכיוון שכלו המים מן הצאר, חזרו לחפור לייבש הצור משאריות המים שצקרבזו לגלות האש הטמונה שבו, וכיוון שנתגלה האש, שוב לא היו צריכים אל המים ולא היו חוששים למקום אצני שיש טהור.

פתח רבי יצחק, כליפור נודדת מן קינה כן איש נודד ממקומו, הא אוקימנא, מאן ליפור, לא איהו קול הוי"ה, דאתמר עליה עוף השמים יוליך את הקול. והאי קלא אזיל ושט בעלמא, ורופה מאן הוא שיפקח עינוהי ויראה את הקולות. והא חזי בלק בן ליפור, וירא, ומה ראה, ראה איש נודד ממקומו. ואמר הגה הנודד הזה בגלותו ילחך את כל סביבותינו. דהא אנן קצועים ושקטים במקומו, כדכתיב שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר, והיו חושבים את עצמם קצועים ודשנים על אדמתם, ובלע"ז בורגני. והנה עם יאל ממארים שבר מוסרות עולו והלך לגולה לגאולה ומה נעשה. אמר ר יוחנן מפני מה עופות שבבבל שמנים דכתיב שאנן מואב וכו. כי במואב לא נדד הליפור.

ירד חד מלאך מן שמיא והכריז מעו רזא דא, דאזדעזע עלייהו עלמא. כתיב לזאת יקרא אשה על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד. הכא רזא דאיש נודד ממקומו, גולה מחיק אימו אל מקומו ואחדותו. אמנס מואב איהו שרשא דעקירת עזיבה ז, דהא מאב הוא, ומעולם לא נעזב האב כי בא על ביתו. והכא שרש השרשים דעלמא חרדאה שמדמיינים שהם מיושבים ולעולם לא יעופו ליפורים מן הקן ויישארו הבנים בחיק הוריהם לעולם. ודא הוא עלת בלעם וירא את ישראל שוכן לשבטיו, ואחרי כל מאמני בלעם בן בעור לא עמדה לו ונאמר ועתה ברח לך אל מקומך והא איתמר, דעלייהו איתמר אלוהים ידע דרכה והוא הבין מקומה, איהו מקומו של עולם ואין העולם מקומו.

וכאשר הובקעה העיר וביקשו חכמים שהושבו אחור להגביה את החומות להליל את ילדיהם, יראה בת קול מהיכל קן ליפור והכריזה אוי לו לאב שאינו נותן לבניו לעזוב, אמנס לא יעזבנו בידו דהא חומות עומדים בפני בני אדם ומה יעשה חומה לליפור, דרור קרא לה. ויגרש את האדם.

אמר ר יוסי בוא וראה איך לא נשאר מקום בכל השדה פה כי מלא משק כנפי החיות אשר באו לשמוע דברים שלא שמעתן ארזן, והפך שדה לבית ופרח בעיר.

אמר ר יצחק, מה דבשמיא רזא כבר אתגלי בארעא בפירוש, מקרא מלא הוא פרזות תשב ירושלים מרוב אדם ובהמה בתוכה. הובקעה העיר והוסס יסוד לישיבת פרזות. ורזא דא הוילא שם רע לבתולת ישראל ואמר לא מלאתי לבתך בתולים, דהא מטרוניתא גלתה ממקומה, ובא אבי הנערה ופרש השמלה בפני זקני העיר ואמר אלה בתולי בתי. הא אוקימנא בפרשת מרדכי ואסתרי, דאבא נהיר מתוך מקומה דבת ומאיר לזקנים חכימי דיהודאי. ואלה בתולי בתי אלה דייקא, דאע"פ שנפרכה החומה ונקרעה לית הגן הנעול נהפוך הוא כי עתידה ירושלים שתתפשט, על כן היהודים הפרזים וגו' עושים את יום הפורים. ודא רזא דרות המואביה דיאל ממנה דוד ואלה בתולי בתי בסוד מעכו באבצע דהוא חמשת ידות שניתנו לבנימין כנודע. והכא רזא דכולי עלמין דהם רפ"ח תרפ"ז, ופר"ח הדסה והפך פרז"ת עב סג מה בן קסא קמג קנא. מרוב אד"ס ובהמ"ה דהם בן ובת בתוכה יבעלוך בניך.

הא הכא ירמיה ואמר בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה אין מנחם לה. כבר מימין קדמאין סיפרתי לכם דעומק קינה נחמה, ומאי נחמה בפסוקא הדין. כתיב שימה דמעתי בנאדך הלא בספרתך. שמעינן מינה לכלל דמעה דמענה אית אתרא חדא, ממקומו הוא בא ואל מקומו הוא הולך. וכאשר הגיעה דמעה אל מקומה בתיקון פעלה את פעולתה והרווה את הארץ והולידה והאמיחה. ואם נשברה הכלי וסחת ארצה לבלתי נתן זרע נפלו הדמעות ויבש המעיין והיינו אורות עיניים שנפלו, והיינו כלי ההשגחה כלי הנבואה שנעלמו והפכו דמעות. והכא עמקא דבירא, דהא דמעות שבוכה הבת היקרה על העיר אהובה לא ירדו לארץ ולא יבשו, אלא בכה תבכה שני בכיות בלילה באתרא דיחודא, ודמעתה על לחיה. נשאר שם קיימים ועומדים עד היום הזה. והיה כל מבקש פני מטרוניתא ומסיר הלט מעל פניה והופיעו עליו נאוו לחייד בתורים רואה אותם תורי דמעות מתנוולות שם, ודרכם יעלה ויבוא אל העין והנה בנות העיר יואחות לשאוב. אין וודאי מנחם לה.

הדא הוא דכתיב חומת בת כיון הוריתי כנחל דמעה.

תם ולא נשלם בילא"ו